

Мрія Путіна про благочестя: Свята Русь

[nytimes.com/2019/01/22/opinion/putin-russia-orthodox-church.html](https://www.nytimes.com/2019/01/22/opinion/putin-russia-orthodox-church.html)

Michael Khodarkovsky

January 22, 2019

5 січня близько 150 тисяч людей вишикувалися в чергу перед Софійським собором у столиці України Києві. Вони прийшли подивитися на єдиний документ під назвою томос, який кілька днів тому видав Вселенський Патріарх Константинополь Варфоломій. Там на аркуші пергаменту, написаному вишуканою грецькою, англійською та українською мовами, були слова, про які Українська Православна Церква мріяла століттями: Документ зробив Українську Церкву автокефальною, тобто тепер вона повністю незалежна від Москви.

Це проголошення незалежності відбулося попри місяці кулуарних спроб Кремля та представників Російської православної церкви відмовити патріарха Варфоломія від надання томосу. Коли вмовляння не спрацювало, пов'язані з Кремлем хакери (які нещодавно були звинувачені в Сполучених Штатах) викрали тисячі електронних листів від помічників Патріарха Варфоломія. Коли шантаж також не вдався, Москва вдалася до традиційного булінгу — погрожувала неконкретно та викривала Патріарха як агента США та Ватикану.

Проте він не похитнувся, і розкол відбувся.

Це серйозний удар на кількох рівнях по амбіціях президента Росії Володимира Путіна, а також Російської церкви. Українське православне населення становить близько 30 відсотків усіх православних віруючих Московського патріархату. Десятки парафій вже перейшли до Української Церкви, і, ймовірно, прийдуть ще сотні. Москва може втратити мільйони вірних і незліченні мільйони доларів церковного майна.

Але це не найголовніші втрати. З автокефалією велика частина українського населення тепер буде під впливом не Москви в церковних питаннях, а незалежної церкви в Києві. Тобто Росія може анексувала Крим, але втратила Україну.

Найважливішим є те, що боротьба за українську церкву розгортається на тлі зусиль пана Путіна перетворити значно ослаблену Росію, де 20 відсотків населення є мусульманами, як країну об'єднаних людей з єдиною ідентичністю.

У цих зусиллях однією з його стратегій була дедалі більша залежність від церкви як ядра російської ідентичності та непохитного прихильника його режиму.

Дійсно, зв'язки між Кремлем і Московським Патріархатом такі ж давні, як сама Росія. Протягом усієї своєї історії Російська православна церква була підпорядкованою державі і непохитною прихильницею самодержавства. Починаючи з XVI століття,

церква постачала московським правителям політичну теологію Явної Долі, стверджуючи, що Москва стала Другим Єрусалимом і Третім Римом (після Риму та Константинополя).

Виникнення в 1922 році атеїстичної радянської держави завдало серйозного удару по церкві. Держава конфіскувала більшість церковного майна, і вціліло небагато семінарій. КДБ проникав у духовенство, інформуючи духовенство та просуваючи радянські інтереси за кордоном.

Під час російського короткого експерименту з демократією в 1990-х роках церква відновилася після десятиліть придушення. Але за пана Путіна держава кооптувала і підпорядкувала церкву. Кремль зробив ставку на православну церкву як головну об'єднавчу силу в країні і надає їй щедру фінансову підтримку. Натомість церква була ключовим пропагандистом концепції «русского мира», яка розглядає Кремль як захисника росіян за межами Росії. Патріарх Кирило, глава Російської православної церкви, зайшов настільки далеко, що назвав епоху Путіна «чудом Божим».

Зображення

Російський православний священик окроплює святою водою штурмовик Су-25СМ авіаційного полку ППО Східного військового округу РФ на військовому аеродромі Чернігівка в 2018 році. Кредит...Юрій Смітюк\ТАСС, через Getty Images

Одним із найкращих прикладів того, як церква і Кремль працюють рука об руку для просування російських націоналістичних проєктів сьогодні, є виставка «Росія — моя історія», організована урядом спільно з Російською православною церквою. Виставлений по всій Російській Федерації, він прославляє російських самодержців, зокрема Івана Грозного та Сталіна, як великих лідерів, водночас паплюжачи як західних агентів декабристів, групу молодих російських офіцерів, які прагнули запровадити реформи та конституцію в 1825 році. Портрети Президент Путін і Олександр Пушкін,

засновник сучасної російської літератури, разом. Подібним чином Достоевський поєднується з російським фашистським філософом Іваном Ільїним, чії маловідомі праці були відроджені за пана Путіна.

Відвертий меседж виставки полягає в тому, що розмір і геополітичні амбіції Росії вимагають сильного, навіть якщо репресивного, лідера, щоб зміцнити країну та кинути виклик її ворогам на Заході. Цей застарілий аргумент, який часто використовують для виправдання самодержавства, тепер змішується з релігійною доктриною, яку раніше висунув Ільїн: Росія є унікальною та окремою християнською цивілізацією, чії обов'язки покладаються лише на Бога.

Виставка є дітищем єпископа Тихона Шевкунова, який відомий своїми сильними націоналістичними поглядами та тим, що був духівником пана Путіна. Він також стоїть за проектом перейменування основних аеропортів Росії на честь російських «героїв». Список майже повністю складається з етнічних росіян, військових чи науковців, які зробили свій внесок у військову могутність Росії. Примітно, що Андрій Сахаров, батько радянської ядерної бомби, який також отримав Нобелівську премію миру за правозахисну кампанію, відсутній у списку.

Поряд із цими подіями неухильно зростала роль церкви та її вплив в уряді та армії. Міністерство оборони Росії завершує будівництво власного собору, який вважається третім за величиною серед православних храмів. Нещодавно міністерство оголосило, що сходи собору будуть зроблені з розплавленої німецької броні, захопленої під час Другої світової війни.

Новознайдене релігійне завзяття військового істеблїшменту імітує особисті зв'язки пана Путіна з єпископом Тихоном. На зустрічі з групою російських лідерів 18 жовтня використання президентом апокаліптичної риторики вразило. Він заявив, що Росія нікого не боїться і що російський народ готовий пожертвувати собою за Батьківщину. Що стосується застосування ядерної зброї, то він сказав, що якщо на Росію нападуть, то «ми відповімо, і ми опинимося в раю мучениками, а вони будуть просто каркати, тому що не встигнуть покаятися».

«Вони», звісно, це Захід, який нині пропагандисти перетворили із простого геополітичного ворога на ворога істинної християнської віри в особі Москви.

Однак насправді Росія пана Путіна зайшла в глухий кут. Його політика лише призвела Росію до глибшої ізоляції, тепер у справах мирських і святих. Здавалося б, не в змозі змінити курс, режим пана Путіна відчайдушно шукає ідеологію в темних кутках російської історії та теології. Той факт, що ця ідеологія залежить від створення націоналістичної та антизахідної риторики поряд із баченням православної християнської Святої Русі, повинен змусити будь-кого серйозно занепокоїтися.

Майкл Ходарковський, професор історії Чиказького університету Лойоли.

